

Enviromentálna výchova v programe výuky Prírodovedeckej fakulty UK v Bratislave

Ak má mať ľudská spoločnosť zabezpečenú ďalšiu existenciu a rozvoj, musí fundamentálne prebudovať svoj hodnotový systém vo vzťahu k prírodným zdrojom, prírodnému prostrediu a prebudovať svoj technokratický a kognitívny vzťah na vzťah partnerský.

Stav hodnotového systému človeka a schopnosť zmeny jeho štruktúry o. i. podmieniajú:

- Stav a úroveň poznania jednotlivých zložiek biosféry a ich vzájomných vzťahov.

- Úroveň poznania prírodného prostredia vyššie organizovaného priestorovo diferencovaného krajinného komplexu s vlastnými špecifickými procesmi, ktoré charakterizuje obeh látok, energie a informácie v krajine s vlastnými autoregulačnými mechanizmami.

- Úroveň poznania, utvárania sa a fungovania jednotlivých sfér ľudskej spoločnosti tvoriacich jej civilizačnú štruktúru, ako aj úroveň poznania vzájomných vzťahov týchto sfér a ich väzieb k prírode.

- Vyššia úroveň poznania komplexnej priestorovej činnosti človeka v krajine, jej dôsledkov pre krajinu ako celok i pre jej jednotlivé zložky na jednej strane a spätnoväzbových reakcií krajiny na túto činnosť a jej dôsledkov pre človeka na druhej strane.

- Konceptia mechanizmu prenosu týchto poznatkov vo vzdelávacej sústave do vedomia človeka ako jedinca i ako spoločnosti.

- Úroveň štátneho riadiaceho aparátu na všetkých stupňoch s dobre priradenou environmentálnou koncepciou, ktorá by zabezpečovala účinnú reguláciu aktivity človeka v krajine. Jej cieľom na jednej je strane minimalizovať poruchy vnášané touto činnosťou do krajiny, na druhej strane vytvárať podmienky ďalšieho rozvoja spoločnosti a jej optimalizovaného súžitia s krajinou.

Minimalizovanie porúch vnášaných ľudskou činnosťou do krajiny a optimalizovanie súžitia civilizácie s krajinou má pre človeka existenčný význam. Moderná ľudská spoločnosť nemôže totiž existovať bez náležitých technických diel a bez intenzívneho využívania krajiny a prírodných zdrojov. Táto aktivita má celoplanetárny rozsah.

Ak problematiku posúdime z hľadiska vedy a výchovy, konštatujeme, že vysoká úroveň poznania a účinný prenos poznatkov (vo vhodnej forme) do spoločnosti závisí jednak od stupňa rozvoja jednotlivých prírodovedných, spoločenskovedných, ale aj technických disciplín a jednak od úrovne ich vzájomného prepojenia. Interdisciplinárne prepojenie je dôležité, lebo umožňuje rozvoj potrebných syntetizujúcich postupov a formuláciu syntetických záverov.

Medzi úrovňou rozvoja týchto jednotlivých vedných disciplín a možnosťou ich vzájomného interdisciplinárneho prepojenia musia však príslušné vedné disciplíny a ich nositelia (jednotliví vedci i vedecké a vedeckopedagogické inštitúcie) jednoducho dorásť. Bez toho nemožno realizovať ani účinný komplexne poňatý environmentálny bádateľský program, ani účinný systém environmentálnej výchovy.

Konceptia environmentálneho výskumu a výchovy na Prírodovedeckej fakulte UK

Širšie a zároveň dostatočne hlboko založený výskumný program a študijné osnovy o krajine ako prírodnom prostredí človeka i v starostlivosti o životné prostredie možno najlepšie realizovať na inštitúciách sústreďujúcich čo najširšiu škálu programov prírodovedných disciplín v úzkom interdisciplinárnom prepojení.

PFUK má veľmi dobré predpoklady na výskum prírodného prostredia, životné prostredie však môže riešiť len v úzkom interdisciplinárnom prepojení na ďalšie pracoviská (so zameraním na spoločenské vedy - napr. etiku, právo, sociológiu; územné plánovanie, výskum pracovného prostredia, riadenie a management, ale aj ekologizáciu výrobných procesov a pod.). Bádateľský program jednotlivých prírodovedných disciplín prináša poznávanie jednotlivých zložiek prírody a ich vzájomných väzieb a vytvára tak podhubie pre ich vzájomné interdisciplinárne prepojenie, v našom prípade to znamená vzájomné prepojenie v oblasti environmentálneho výskumu a výchovy.

Z tohto hľadiska vhodnými pracoviskami sú prírodovedecké fakulty univerzít, ktoré sústreďujú všetky základné prírodovedné odbory s dobre formulovanými, navzájom prepojenými výskumnými programami.

Na Prírodovedeckej fakulte UK v Bratislave sa rozvíjajú vedné odbory biológia, geografia, geológia a chémia. Každý z nich je vnútorne silne diferencovaný a podľa špecializácií rozdelený medzi jednotlivé katedry. Najnovšie k nim pristupuje ešte environmentalistika ako samostatný interdisciplinárny smer. Umožňuje to dôkladne študovať jednotlivé zložky krajiny i krajinu ako priestorovo organizovaný celok, vrátane komplexnej priestorovej aktivity človeka v prírode, ako aj regionalizáciu krajiny.

Fakulta bola doteraz rozdelená podľa jednotlivých vedných odborov do biologickej, geografickej, geologickej a chemickej sekcie. Problematika krajiny ako priestorovo organizovaného

komplexu, vrátane štúdia vytvárania regionálnych štruktúr sa prednáša jednak v rámci geografickej sekcie na katedrách geografie, jednak v rámci biologickej sekcie, pričom ochrana prírody a starostlivosti o životné prostredie sa vyučovala v rámci študijného zamerania ochrany a tvorby životného prostredia. Od r. 1990 toto štúdium koordinovala Katedra ekozozológie a fyziotaktiky, organizačne začlenená do biologickej sekcie. Na prednáškach a cvičeniach však participujú vedeckí a vedeckopedagogickí pracovníci zo všetkých odborov fakulty, ako aj externí pracovníci z iných vedeckých ústavov a fakúlt, najmä UK a SAV.

Napriek dobrej vzájomnej spolupráci jednotlivých katedier Prírodovedeckej fakulty však takéto členenie v súčasnosti už vyčerpalo svoje možnosti. Navyše organizačné priradenie Katedry ekozozológie a fyziotaktiky do biologickej sekcie neustále generovalo nesprávnu tendenciu pokladať túto problematiku iba za biologickú disciplínu. Napriek tomu, že sa na Prírodovedeckej fakulte UK podarilo založiť koncepčne komplexne poňatý výskum krajiny, jej jednotlivých zložiek, vrátane procesov, ktoré v nej prebiehajú, ďalej výskum mechanizmov utvárania jej priestorovej organizácie a stability, vrátane výskumného programu ochrany a tvorby životného prostredia, ako aj koncepčne dobre poňatú výchovu odborníkov v tomto smere, stále naliehavšie sa cítila potreba založiť samostatnú environmentálnu sekciu, ktorá bude pozostávať z viacerých katedier.

Reorganizácia a reštrukturalizácia Prírodovedeckej fakulty UK z hľadiska environmentálneho programu

Aby mohla fakulta účinne a pružne zabezpečiť výchovu potrebného množstva odborníkov z oblasti environmentalistiky, ale aj v plnej šírke rozvinúť environmentálny výskumný program, bolo treba reštrukturalizovať jej organizačné usporiadanie. V rámci toho vznikla Sekcia environmentalistiky so štyrmi katedrami a samostatným výskumným programom. Súčasne sa rozvíja komplexný program výchovy odborníkov environmentalistov. Akademický senát fakulty zriadenie Sekcie environmentalistiky schválil.

Environmentálnu sekciu Prírodovedeckej fakulty UK budú tvoriť:

- Katedra ekozozológie a fyziotaktiky
- Katedra krajinskej ekológie
- Katedra pedológie
- Katedra geochémie krajiny.

Tak ako doteraz na všetkých, aj na čele novej sekcie bude stáť vedúci sekcie. Riadiť ju bude Rada sekcie, jej členmi budú vedúci uvedených katedier. Sekcia bude mať komisiu pre vedu a komisiu pre pedagogický proces, ktoré budú spolu s vedením sekcie usmerňovať študijný odbor environmentalistiku. Členmi Sekcie environmentalistiky budú aj zástupcovia ostatných sekcií fakulty a naopak, jej členovia budú zároveň členmi ostatných sekcií fakulty.

Environmentálna sekcia fakulty bude úzko spolupracovať s inými pracoviskami, hlavne s Ústavom krajinskej ekológie SAV a Ústavom zoológie a ekozozológie SAV, ktorých vedeckí pracovníci sa budú v širokej miere zúčastňovať na výchove odborníkov z environmentalistiky. Vedecká a pedagogická práca environmentálnej sekcie bude teda úzko prepojená s ostatnými sekciami fakulty. Do vedeckého programu sa zapoja tak jej učitelia, t. j. vedeckopedagogickí pracovníci, ako aj vedeckí pracovníci.

Doterajšia snaha o vyššiu integritu fakulty, ktorú nové vedenie koncepčne zvýraznilo, odzrkadľuje sa už aj v jej celkovej vedeckovýskumnej oblasti. Vedecké programy jednotlivých sekcií sú už teraz zladené tak, aby na jednej strane umožňovali koncepčne rozvíjať každý príslušný odbor s jeho špecializáciami ako celok, na druhej strane, aby súčasne umožňovali vzájomné interdisciplinárne prepojenie.

Preto už doteraz existujúce vedné odbory umožnili pri takto volenej koncepcii, popri svojich vlastných špecializovaných výstupoch, zároveň aj tvorbu do značnej miery integrovaných výstupov v oblasti štúdia krajiny ako prírodného prostredia človeka. Takéto výstupy vedeckovýskumného programu vznikali tak na Katedre ekozozológie a fyziotaktiky, ako aj na katedrách geografickej sekcie, pričom katedry navzájom spolupracovali. Katedra ekozozológie a fyziotaktiky súčasne spolupracovala s ostatnými katedrami biologickej i ďalších sekcií. Skúmali sa problémy priestorovej organizácie krajiny, stability krajiny, interakcie človek-príroda a ďalšie okruhy problémov z oblasti starostlivosti o prostredie a ochranu prírody.

Cieľom však je doviest vedeckovýskumnú koncepciu Prírodovedeckej fakulty UK na vyšší stupeň integrity v podobe premysleného programu environmentálneho výskumu a výchovy, koncepčne jednotne garantovaného environmentálnou sekciou. Súčasťou environmentálnej sekcie bude preto aj nová Katedra pedológie, koncepčne poňatá tak, aby sa v plnej šírke mohol rozvinúť komplexný výskumný a výukový program pôd ako veľmi dôležitého a citlivého priestorovo organizovaného subsystému krajiny. Táto oblasť nebola doteraz, napriek mnohým snahám, v celej šírke postihnúť. Integrujúcu úlohu pritom bude mať nová Katedra krajinskej ekológie.

Aby však mohla Prírodovedecká fakulta UK popri vedeckovýskumnom programe garantovať výchovu odborníkov environmentalistov, bude sa pri environmentálnej sekcii vytvárať Národné centrum environmentálnej výchovy.

Pri takto založenej koncepcii, ktorá zohľadňuje komplexný prístup k uvedenému problému, možno predpokladať, že Prírodovedecká fakulta UK bude schopná v plnej šírke realizovať vytýčený program.

